



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. IX. Quae servanda in agendis cauſis oratori sint.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

oculos omnibus quæ profint noceantve, tertiam deinceps personam induat iudicis, fingatque apud se agi causam, & quod ipsum movisset de eadem re pronuntiaturum, id potentissimum apud quencunque agetur, existimet; & sic eum raro faliet eventus, aut culpa iudicis erit.

C A P. IX.

Quæ servanda in agendis causis oratori sint.

¶ **Q**uæ sint in agendo servanda, toto fere opere executi sumus: pauca tamen propria hujus loci, quæ non tam dicendi arte, quam officiis agendi continentur, attingam. Ante omnia, ne, quod plerisque accidit, ab utilitate eum causæ, præsentis cupido laudis abducatur. Nam ut gerentibus bella, non semper exercitus per plana & amœna ducendus est, sed adeundi plerunque asperi colles, expugnandæ civitates quamlibet præcisâ impositæ rupibus, aut operum mole difficiles: ita oratio gaudebit quidem occasione latius decurrendi, & æquo congressa campo, totas vires populariter explicabit: at si juris anfractus, aut eruendæ veritatis latebras adire cogetur, non obequitabit, nec illis vibrantibus concitatisque sententiis velut missilibus utetur: sed operibus, & cuniculis, & insidiis & occultis artibus rem geret. Quæ omnia non dum fiunt, laudantur, sed cum facta sunt: unde etiam cupidis minus opinionis, plus fructus venit. Nam cum illa dicendi vitiosa jactatio inter plausores suos detonuit, resurgit veræ virtutis fortior fama: nec iudices à quo sint moti dissimulant & doctis creditur: *nec est orationis vera laus, nisi cum finita est.* Veteribus quidem etiam dissimulare eloquentiam fuit moris: idque M. Antonius præcipit

Reprehendit lib. 2. eos qui plausibiles locos captabant ad ostentandam eloquentiam: in eisdem hoc loco invenitur, ac totum locum transigit similitudine ducta à re militari, Turnebus.

[*Veteribus quidem.*] M. Antonius orator in lib. quem de eloquentia imperfectum reliquit, hoc memoriæ mandavit. Idem præcipit Ant. lib. 2. de Orat. Fabii tamen tempore non ita dissimulari poterat eloquentia. Idem.

I Lu.

pit, quo plus dicentibus fidei, minusque suspectæ advocatorum insidiæ forent. Sed illa dissimulari quæ tum erat, potuit: nondum enim tantum dicendi ¹ lumen accesserat, ut etiam per obstantia erumperet. Quare artes quidem & consilia lateant, & quicquid si deprehenditur, perit. Hactenus eloquentia secretum habet. *Verborum quidem delectus, gravitas sententiarum, figurarum elegantia*, aut non sunt, aut apparent: sed vel propter hoc ipsum ostentanda non sunt, quod apparent: aut si unum è duobus eligendum, *caussa potius laudetur quam patronus*. Finem tamen hunc præstabit orator, ut videatur optimam causam optime egisse. Illud certum erit, neminem pejus agere, quam qui displicente causa placet, necesse est enim extra causam sit, quod placet. ² Nec illo fastidio laborabit orator, non agendi causas minores, tanquam infra eum sint, aut detractura sit opinioni minus liberalis materia. Nam & suscipiendi ratio justissima est, officium, & optandum etiam ut amici quam minimas lites habeant: & *abunde dixit bene, qui rei satisfecit*. ³ At quidam etiam si forte susceperunt negotia paulo ad dicendum tenuiora, extrinsecus adductis ea rebus circumliniunt: ac si defecerint alia, conviciis implent vacua causarum: si contingit, veris: si minus, fictis, modo sit materia ingenii mereaturque clamorem dum dicitur. Quod ego adeo longe puto ab oratore perfecto, ut eum ne vera quidem obiecturum, nisi id causa exigit, credam. ⁴ Ea est enim prorsus

¹ *Lumen.*] An *Fulmen*? Passerat.

² *Nec illo fastidio.*] Etiam summus orator *minimas causas & tenuissimas tractabit*: quæ quanquam non sunt capaces summæ facundiæ, attamen ornate agi possunt & apte. ille enim apte dicit, qui orationem accommodat causæ. Turneb.

³ *At quidam etiam.*] Quidam *famae captatores* in causis exiguis uti solent *digressionibus* ad ornamentum: aut si locus non est *digrediendi*, utuntur *conviciis*

vel in litigatorem adversarium, vel in ejus patronum. *Idem*.

⁴ *Ea est enim.*] Nonius Marcellus in dictione *Rabula*, citat ex Sallustio hunc locum: *Canina*, ut ait Appius, *facundia exercebatur*. hoc autem usurpatur in *maledicos & conviciatores*, qui ea de causa paulo post etiam à Fabio *latratores* appellantur. Eadem ratione Columella in proœmio appellavit *caninum studium*, & Ovidius *canina verba*. Tractatum est vel à *canum latratu*, vel à *philosophis Cynicis*, qui mordaces erant. *Idem*.

Kkk 5

I Nam

canina, ut ait Appius, *eloquentia*, *cenfuram maledicendi subire*: quod facientibus, etiam male audiendi præsumenda patientia est. Nam & in ipsos fit impetus frequenter qui egerunt, & certe patroni petulantiam litigator luit. Sed hæc minora sunt ipso illo vitio animi, quo maledicus à malefico non distat, nisi occasione. Turpis voluptas, & inhumana, & nulli audientium bono grata: à litigatoribus quidem frequenter exigitur, qui ultionem malunt, quam defensionem. Sed neque alia multa ad arbitrium eorum facienda sunt. Hoc quidem quis hominum liberi modo sanguinis sustineat, petulans esse ad alterius arbitrium? Atqui etiam in advocatos partis adversæ libenter nonnulli invehuntur: quod nisi si forte meruerunt, & inhumanum est respectu communium officiorum, & cum ipsi qui dicit, inutile (¹ nam idem juris responsuris datur) tum causæ contrarium, quia plane & adversarii fiunt, & inimici: & quantumcunque his virium est, contumelia augetur. Super omnia perit illa quæ plurimum oratori & auctoritatis & fidei affert, modestia, si à viro bono ² in rabulam latratoremque convertitur, compositus non ad animum iudicis, sed ad stomachum litigatoris. ³ Frequenter etiam species libertatis deducere ad temeritatem solet, non causis modo, sed ipsis quoque qui dixerunt, periculosam. *Nec immerito Pericles solebat optare, ne quod sibi verbum in mentem veniret, quo populus offenderetur.* Sed quod ille de populo, id ego de omnibus sentio qui tantundem possunt nocere. Nam quæ *fortia*, dum dicuntur, videbantur, *stulta* cum læserunt, vocantur.

¹ Nam idem juris responsuris datur.] Sueton. de Vespasiano: Ita pronuntiavit non oportere maledici senatoribus: remaledici jus fasque esse. Pith.

² In rabulam.] Rabula clamator est improbus, nimiusque vociferator. sic appellantur oratores qui maximo clamore maximisque convitiis in causa agenda utuntur. huc pertinet quod dictum est de *capina* facundia. Turnebus.

Rabulam, &c.] Festus: Rabula à rabie dictus, quem nunc advocatum vel causarium patronum dicimus. Prudent. *Atqui canina foro intrat facundia toto.* Pith.

³ Frequenter etiam species libertatis.] Ea est quæ dicitur à Græcis *παρρησία*, nimia in loquendo audacia atque licentia, quæ sæpenumero solet obesse. Turnebus.

cantur. ¹ Nunc quia varium fere propositum agentium fuit, & quorundam cura tarditatis, quorundam facilitas temeritatis crimine laboravit: quem credam fore in hoc oratoris modum, tradere non alienum videtur. Afferet ad dicendum curæ semper quantum plurimum poterit. Neque enim solum negligentis, sed & mali, & in suscepta causa perfidi ac proditoris est, pejus agere quam possit. Ideoque ne suscipiendæ quidem sunt causæ plures, quam quibus suffectorum se sciat. Dicet scripta quam res patietur plurima: ² & ut Demosthenes ait, si continget, & sculpta. ³ Sed hoc aut primæ actiones, aut quæ in judiciis publicis post interjectos dies dantur, permiserint: at cum protinus respondendum est, omnia parari non possunt, adeo ut paulo minus promptis etiam noceat scripsisse, si alia ex diverso quam opinati fuerant, occurrent. Inviti enim recedunt à præparatis, & tota actione respiciunt, requiruntque num aliquid ex illis intervallis, atque ex tempore dicendis inferi possit: quod si fiat, non cohæret, nec commissuris modo ut in opere male juncto hiantibus, sed ipsa coloris inæqualitate detegitur. Ita nec liber est impetus, nec cura contexta, & utrunque alteri obstat. *Illæ enim quæ scriptæ sunt, retinent animum, non sequuntur.* Itaque in his actionibus ⁴ omni, ut agricolæ dicunt, *pede standum est.* Nam cum in propositione ac refutatione causa consistat, quæ nostræ partis sunt, scripta esse possunt:

¹ *Nunc quia.*] Ait in oratore optimam esse dicendi facilitatem, ut possit ex tempore etiam agere, si cogatur: attamen cum occasio erit, optimum ait esse uti oratione aut præmeditata, aut scripta. Idem.

² *Et ut Demosthenes.*] Hic quoque Demosthenes cum rogaretur à populo Atheniensi, ut de quapiam re orationem haberet, recusavit, quod diceret se imparatum: at ejus tempore Demades fere ex tempore loquebatur. Idem.

³ *Sed hoc aut primæ actiones.*] Prima actio est primum judicium, quo causa agi-

tur. Quod subnectit continuo Fabius, pertinet ad *ampliationem* & *comperendinationem*, quum scilicet causa differtur, ut post aliquot dies denuo agatur. Idem.

⁴ *Omni (ut agricolæ dicuntur) pede.*] Proverbium est ab agricolis ductum, qui cum maxime laborant, utrisque maxime pedibus se sustinent, alioqui vehemens esse labor non posset. potest etiam duci à *militibus* qui locum non deserunt in acie. Idem. *Omni pede standum est.*] Pro omni contentione totisque viribus. Vide Turneb. *Advers.* lib. 7. cap. 19.

Diversa

possunt: quæ etiam responsurum adversarium certum est, (est enim aliquando certum) pari cura refelluntur. Ad alia unum paratum asserere possumus, ut causam bene noverimus, alterum ibi sumere, ut dicentem adversarium diligenter audiamus. Licet tamen præcogitare plura, & animum ad omnes casus componere: idque est tutius *stylo*, quo facilius & omittitur *cogitatio*, & transfertur. Sed si in respondendo fuerit subito dicendum, si quæ alia ita exegerit ratio, nunquam oppressum se ac deprehensum credet orator, cui disciplina & studium & exercitatio dederit vires etiam facilitatis: quenque armatum semper, ac velut in procinctu stantem, non magis unquam in causis oratio, quam in rebus quotidianis ac domesticis sermo deficiet, nec se unquam propter hoc oneri subtrahet, modo sit causæ dicendæ tempus, nam cætera semper sciet.

C A P. X.

De genere dicendi.

10 **S**UPEREST ut dicam de genere orationis. Hic erat propositus à nobis in divisione prima locus tertius: nam ita promiseram, me de arte, de artifice, de opere dicturum. Cum sit autem ¹ rhetoris atque oratoris opus oratio, pluresque ejus formæ, sicut ostendam, in omnibus his & ars est & artifex: plurimum tamen invicem differunt, nec solum specie, ut *signum signo*, & *tabula tabula*, & *actio actione*, sed genere ipso, ² ut à Græcis *Tuscanicæ statuæ*, & *Asianus eloquens Attico*. Suos autem hæc operum genera quæ dico, ut auctores, sic etiam amatores habent: ³ atque ideo nondum est perfectus orator, ac nescio an ars ulla, non solum quia aliud in alio magis

DIVERSA dicendi genera esse docet hoc cap. utiturque ad hujus rei probationem *artificum* similitudine. sed enim optima est dicendi ratio, quæ tenuia subtiliter, *mediocria* temperate, *grandia* magnifice eloquitur. *Turneb.*
1 *Rhetoris.*] Alii, *Rhetorices.*

2 *Ut à Græcis Tuscanicæ, &c.*] *Plinius* in *Naturali historia* ait claros in *Hetruria* fuisse statuarios: sed tamen illi statuarii multum deferebant Græcis. *Turnebus.*

3 *Atque ideo nondum est perfectus orator.*] *Quia perfectus orator esse non potest,*